

Εισαγωγικά

Η θέσπιση νέου Ποινικού Κώδικα μετά από σχεδόν 70 χρόνια ισχύος του ΠΚ του 1950 αποτελεί μία καίρια τομή στην απονομή του Ποινικού Δικαίου. Οι αλλαγές που θεσμοθετήθηκαν αναδιέταξαν κυρίως το κυρωτικό σύστημα, αλλά καλύπτουν και όλο το φάσμα του Ειδικού Μέρους του ΠΚ, όπου εισήχθησαν μεγάλης σημασίας τροποποιήσεις.

Με την παρούσα συγγραφική προσπάθεια επικαιροποιούνται κεφάλαια που οι συγγραφείς είχαν αναπτύξει σε προηγούμενες εκδόσεις, και οι οποίες έτυχαν με τον Νέο ΠΚ δραστικών αλλαγών. Αυτά είναι το πεδίο των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας, της περιουσίας και της ζωής και σωματικής ακεραιότητας, που παραδοσιακά αποτελούν και την διδακτέα ύλη στην Νομική Σχολή Θράκης.

Το βιβλίο αυτό προορίζεται ως διδακτικό σύγγραμμα για τους φοιτητές/τριες, απευθύνεται όμως παράλληλα ιδίως και στους νομικούς της πράξης (δικαστές, εισαγγελείς, δικηγόρους), με στόχο να συμβάλει στην ανάπτυξη ενός γόνιμου επιστημονικού διαλόγου που τώρα ξεκινάει στην πράξη.

Η ευθύνη των συγγραφέων για το έργο είναι καταρχήν αδιαίρετη, η συγγραφή όμως των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας έγινε από τον Στέφανο Παύλου και την Άννα Αποστολίδου, των εγκλημάτων κατά της περιουσίας, της ζωής και σωματικής ακεραιότητας έγινε από τον Γιάννη Μπέκα. Όσον αφορά δε τα εγκλήματα κατά της περιουσίας επιλέχθηκε να ερμηνευτούν στο παρόν στάδιο ως βασικότερα από αυτά η απάτη και η εκβίαση.

Ευχαριστούμε τις εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα που με ταχύτητα, επαγγελματισμό και ιδιαίτερη προσοχή και καλαισθησία επιμελήθηκαν την παρούσα έκδοση.

Σεπτέμβριος 2020
Οι συγγραφείς

ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

Α. ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Α' ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

1. Η αξιολογική διάσταση των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας στο πλαίσιο των εγκλημάτων κατά περιουσιακών αγαθών: Το προστατευόμενο έννομο αγαθό

1.1. Η ιδιοκτησία ως έννομο αγαθό

Αναζητώντας τον ακριβή προσδιορισμό του προστατευόμενου εννόμου αγαθού¹,

1. Για την προβληματική αναφορικά με την οντολογία, γνωσιολογία, δεοντολογία και μεθοδολογική προσέγγιση του «εννόμου αγαθού» βλ.: Ανδρουλάκη Ν., Περί συρροής εγκλημάτων, τ.Α', Δογματική θεμελίωσις, (1966), σελ. 11-18, του ιδίου, «Επιστήμη» και Μεταφυσική στο Ποινικό Δίκαιο, ΠοινΧρ 1980.385 επ., του ιδίου, Το τέλος μιας «θεωρίας», ΠοινΧρ 1980.507 επ., Γαρδίκια, Το πραγματικό έγκλημα κατά Garofalo, Δικαιοσύνη (1935), σελ.374, Γάφου, Ποινικόν Δίκαιον. Γενικόν Μέρος, τ.Α', 2^η έκδ, 1973, σελ.12-14, Γεωργάκη, Ποινικό Δίκαιο. Γενικό Μέρος. Διδασκαλία, (επιμέλεια Α.Χαραλαμπίκη) (1991), σελ. 43-49, του ιδίου, Ιδεοπολιτικοί ορίζοντες του σύγχρονου Ποινικού Δικαίου (1991), σελ.69 επ., 76 επ., Δημητράτου, Έννομο αγαθό και διδασκαλία περί εγκλήματος στο Ποινικό Δίκαιο, ΠΟΙΝΙΚΑ 53 (1998), Καρανίκα, Η στάθμισις των εννόμων αγαθών εν τω ημετέρω Ποινικώ Νόμω και η αντιστάθμισις αυτών υπό του Ποινικού Σχεδίου, Δικ.Δ. 1932, σελ.625 επ, 708 επ, 755 επ., Μαγκάκη, Βασικά αρχαί διέπουνται την σύνταξιν ειδικών ποινικών διατάξεων, ΠοινΧρ 1959.297 επ, Μανωλεδάκη, Η διαλεκτική έννοια των εννόμων αγαθών, (1973), ιδίως σελ.17-42, του ιδίου, Η διαλεκτική στο Ποινικό Δίκαιο, ΠοινΧρ 1980.497 επ., του ιδίου, Το τέλος μιάς «κριτικής», ΠΧρ 1980.638 επ., του ιδίου, Το έννομο αγαθό ως βασική έννοια του Ποινικού Δικαίου, (1998), Παπακυριακόπουλου, Εισαγωγή εις το σύγχρονον δόγμα του Ποινικού Δικαίου. Συμβολή εις την περί εννόμου αγαθού και εννόμου καθήκοντος εν τω Ποινικώ Δικαίω θεωρίαν, (1947), σελ. 21-46, του ιδίου, Η κατάσταση ανάγκης, ΠοινΧρ 1953.242 επ., Σπινέλλη, Το έννομον αγαθόν και η σημασία του εις την σύγχρονον διδασκαλίαν του Ποινικού Δικαίου, ΠοινΧρ 1971.721 επ, 801 επ., του ιδίου, Το έννομον αγαθόν της τιμής και αι αξιόποιοι αυτού προσβολαί, (1976), σελ. 26 επ., Σπυράκου, Η εγκληματοπολιτική σημασία της έννοιας του ενόμου αγαθού. Κριτική προσέγγιση στις σύγχρονες θεωρίες (1991), του ιδίου, Η κριτική λειτουργία της έννοιας του εννόμου αγαθού, ΜΕΛΕΤΕΣ 4, Εργαστηρίου Ποινικού και Ποινικού Δικονομικού Δικαίου Νομικής Σχολής Δ.Π.Θ, (1996), Σταμάτη Κ., Η συρροή ποινικών νόμων εν γένει και η μη τιμωρητή προτέρα ή υστέρτα πράξις,(1967), σελ. 46 επ., Συλίκου, Η υλικότητα των εννόμων αγαθών στο Ποινικό Δίκαιο,(1995), Φιλιππίδη, Η συναίνεσις του παθόντος, Δημοσιεύματα Εταιρείας Προστασίας Αποφυλακιζόμενων Θεσσαλονίκης [5],(1951), σελ. 130 επ., Amelung K., Rechtsgüterschutz und Schutz der Gesellschaft. Untersuchungen zum Inhalt und zum Anwendungsbereich eines Strafrechtsprinzips auf dogmengeschichtlicher Grundlage. Zugleich ein Beitrag zur Lehre von der «Sozialschädlichkeit» des Verbrechens, (1972), Birnbaum,

Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας

έχουμε συνήθως μια ασφαλή ένδειξη από τον ίδιο τον ΠΚ, καθώς ο νομοθέτης στον τίτλο του κάθε κεφαλαίου προσδιορίζει αυθεντικά² και το ίδιο το προστατευόμενο έννομο αγαθό.

Ο έλληνας ποινικός νομοθέτης μέχρι την πρόσφατη τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα με τον Ν.4619/2019 ακολούθησε μια διακριτή κατηγοριοποίηση των περιουσιακών αγαθών, κατατάσσοντας τις προσβολές τους σε δύο ξεχωριστά κεφάλαια: στο εικοστό τρίτο (ΚΓ') κεφάλαιο του Ειδικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα υπάγονταν τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και στο εικοστό τέταρτο (ΚΔ') κεφάλαιο ακολουθούσαν τα εγκλήματα κατά της περιουσίας, σε μια αποτύπωση μιας τυπικής διαφοροποίησής τους. Μετά την τελευταία αυτή τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα, οι δύο κατηγορίες προσβολής των περιουσιακών αγαθών ενοποιήθηκαν και εντάχθηκαν σε ένα ενιαίο κεφάλαιο³, το εικοστό τρίτο (ΚΓ'), εντός του οποίου διατηρήθηκε η διακριτή ομαδοποίηση των προσβολών των επιμέρους ατομικών εννόμων αγαθών περιουσιακού χαρακτήρα (: ιδιοκτησίας και περιουσίας) που εντάσσονται στην ευρύτερη κατηγορία των περιουσιακών αγαθών, με κατάταξή τους σε υποκεφάλαια.

Με τη συστηματική αυτή κατάταξη καθίσταται πλέον σαφές ότι ιδιοκτησία και περιουσία αποτελούν τις δύο όψεις ενός εννόμου αγαθού⁴ και επιβεβαιώνεται η έλλειψη τελικά ουσιαστικής διαφοροποίησης των δύο αυτών ατομικών εννόμων αγαθών, η οποία άλλωστε αποτυπώνεται και στο επίπεδο της συρροής τους. Η διακριτή όμως ομαδοποίηση των προσβολών τους αποδίδει τη διαφορά της προσβολής τους, η οποία στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας απομακρύνεται από το οικονομικό μέγεθος της προστατευμένης «ιδιοκτησίας», το οποίο αποτελεί όμως τον πυρήνα της «περιουσίας», και συνδέεται κυρίως με την ίδια την ιδιότητα του πράγματος, που ενυ-

Über das Erfordernis einer Rechtsverletzung zum Begriff des Verbrechens, mit besonderer Rücksicht auf den Begriff der Ehrenkränkung, Archiv des Kriminalrechts, Bd. 15, (1834), S. 149 επ., *Hassemer*, Theorie und Soziologie des Verbrechens. Ansätze zu einer praxisorientierten Rechts-gutslehre, (1973), *Marx M*, Zur Definition des Begriffs «Rechtsgut». Prolegomena einer materialen Verbrechenslehre, (1972), *Rudolphi H.-J.*, Die verschiedenen Aspekte des Rechtsgutsbegriffs, FS für R.M. Honig zum 80. Geburtstag, (1970), S. 151 επ., *Sina*, Die Dogmengeschichte des strafrechtlichen Begriffs «Rechtsgut», (1962).

2. Η πρώτη ένδειξη για το ποιο είναι κάθε φορά το προστατευόμενο έννομο αγαθό, μας δίνεται από την ίδια τη συστηματική κατάταξη των ερμηνευομένων εγκλημάτων στο Ειδικό Μέρος των ποινικών νομοθετημάτων, αφού το κριτήριο που χρησιμοποιείται συνήθως για την κατηγοριοποίηση και ομαδοποίησή τους είναι το έννομο αγαθό, που προσβάλλεται με τις αξιόποινες συμπεριφορές. Βλ. *Γάφου*, Ποινικών Δίκαιον. Γενικών Μέρους, τ. Α', 2η έκδ. 1973, 9, 10, *Μανωλεδάκη/Μπιτζιλέκη*, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (άρθρα 372 – 384 ΠΚ). 14η έκδ. 2013, σελ. 1 επ., *Μπουρόπουλου*, Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικος, τ. Α', 1959, 3, *Παπακυριακόπουλου*, όπ.π., σελ. 21 επ., *Παύλου*, Εγκλήματα περί το νόμισμα. Άρθρα 207 – 215 ΠΚ. 2η έκδ. 2003, 31 επ. και *Σταμάτη*, Η συρροή ποινικών νόμων, όπ.π., σελ. 10, ο οποίος διαβλέπει στην ομαδοποίηση των εγκλημάτων, «μιαν αυθεντικού χαρακτήρα γενομένην αποτίμησιν επί του θέματος» του προστατευομένου εννόμου αγαθού.

3. Η συστηματική αυτή κατάταξη σε ενιαίο κεφάλαιο όλων των εγκλημάτων που στρέφονται κατά περιουσιακών αγαθών γενικά, παρατηρείται στα περισσότερα ευρωπαϊκά δίκαια.

4. Βλ. Αιτιολογική Έκθεση νέου ΠΚ, σελ.7.

λώνει την «ιδιοκτησία», να ανήκει σε κάποιο πρόσωπο, παρέχοντας στον φορέα της όλες τις δυνατότητες εξουσίας και εκμετάλλευσης του πράγματος.

Η ίδια η «ιδιοκτησία» αποτελεί και ένα νομικό μέγεθος με ικανή, σε έκταση και σε βάθος, θεσμική οργάνωση και ταυτότητα, τόσο σε συνταγματικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο κοινού δικαίου, πράγμα εύλογο, αφού σε ένα φιλελεύθερο οικονομικό και δικαιοσύνη σύστημα, όπως και το μεταπολεμικό ελληνικό σύστημα, αποτελεί ένα από τα βάρη της ατομικής οικονομίας του πολίτη, μια από τις βάσεις της εν γένει οικονομίας, αλλά και ένα σημείο ιδεολογικής αναφοράς του.

Περαιτέρω, η «ιδιοκτησία», με την εκδοχή της «κυριότητας», αποτελεί εμπράγματο δικαίωμα του αστικού δικαίου, όπως τούτο θεσμοθετείται και καθορίζεται στα άρθρα 1000 επ ΑΚ, όπου προσδιορίζεται το περιεχόμενό της και η έκταση των εξουσιών του φορέα της, που απορρέουν από τη σχέση του με συγκεκριμένο πράγμα, διακρινόμενη σε άμεση σχέση του φορέα του δικαιώματος προς το πράγμα (: καθολική εξουσία διάθεσης αυτού) και σε έμμεση σχέση του φορέα (: κυρίου του πράγματος) προς τρίτους (: εξουσία απόκρουσης της επέμβασης τρίτου πάνω στο πράγμα που του ανήκει κατά κυριότητα)⁵.

Η «ιδιοκτησία», όμως, είναι και για το Ποινικό Δίκαιο μια αυτοτελής έννοια, που ανάγεται σε έννομο αγαθό⁶, έχοντας μια προφανή εννοιολογική και κανονιστική αυτάρκεια και κυρίως μια σημαντική σε βάθος χρόνου κοινωνική και θεσμική νομιμοποίηση. Ο δε Ποινικός Νομοθέτης, αποβλέποντας στην προστασία του εννόμου αγαθού της ιδιοκτησίας, και διαχωρίζοντάς την από την «περιουσία», όπως θα δούμε στη συνέχεια, αναδεικνύει κατεξοχήν τη σχέση που συνδέει το πρόσωπο με το «πράγμα», θεωρώντας κρίσιμο στοιχείο για τη θεώρηση αυτή, τις ακόλουθες παραμέτρους:

- α) την πραγματική κατάσταση εξουσίας του από ένα πρόσωπο, οπότε και στα περισσότερα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας συνεκτιμά και το στοιχείο της «κατοχής»,
- β) την υπονοούμενη εξουσία διάθεσης του πράγματος από τον κύριο.

Τελικώς, ως «ιδιοκτησία» περιγράφεται το υλικό αντικείμενο (:το πράγμα) που έχει την κοινωνική και νομική ιδιότητα να ανήκει σε κάποιον.

Το έννομο αγαθό, δηλαδή, της ιδιοκτησίας αποδίδει ακριβώς την πραγματικότητα της εξουσίας ενός αντικειμένου από ένα πρόσωπο, η οποία όμως εξουσία δεν είναι απλώς πραγματική, αλλά και θεσμικά επιτρεπτή και ρυθμισμένη και εξ αυτού του λόγου ευρύτερα προστατευμένη. Ορθά, λοιπόν, υποστηρίζεται⁷ ότι η έννοια της

5. Βλ. *Μανωλεδάκη/Μπιτζιλέκη*, όπ.π., σελ. 3, αρ. περ. 3.

6. Από τα σύγχρονα γενικά συγγράμματα, βλ. *Μανωλεδάκη*, *Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας* (άρθρα 372 – 384α ΠΚ), 11η έκδ., 2002, σελ. 11 επ., του ίδιου, *Το έννομο αγαθό ως βασική έννοια του Ποινικού Δικαίου*, 1998, 331 επ., *Μανωλεδάκη/Μπιτζιλέκη*, *Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας* (άρθρα 372 – 384 ΠΚ), 14η έκδοση, 2013, σελ. 1 επ., *Μυλωνόπουλου*, *Ποινικό Δίκαιο. Ειδικό Μέρος. Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας* (372-384 ΠΚ), *Εγκλήματα κατά της περιουσίας* (άρθρα 385 -406^Α ΠΚ) και *Εγκλήματα περί τα υπομνήματα* (άρθρα 216 -223 ΠΚ), 3^η έκδοση 2016, σελ. 1 επ., *Σπινέλλη*, *Ποινικό Δίκαιο. Ειδικό Μέρος. Εγκλήματα κατά της Ιδιοκτησίας και περιουσιακών εννόμων αγαθών*, 2011, και *Φασσούλα*, *Ποινικό Δίκαιο. Ειδικό μέρος*, τ. Ι, *Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας* (άρθρα 372 – 384α ΠΚ), 1991.

7. Βλ. *Μανωλεδάκη*, *Το έννομο αγαθό ως βασική έννοια*, όπ.π., 331 επ. και αναλυτικότερα του

Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας

«ιδιοκτησίας», ως εννόμου αγαθού, έχει διφυή υπόσταση: προϋποθέτει την οντολογική βάση της υλικής ύπαρξης ενός πράγματος, αλλά συνδυάζει και τη δεοντολογική διάσταση της νομικής ιδιότητας του «ανήκειν». Η διφυής αυτή υπόσταση του κρίσιμου εννόμου αγαθού αποδίδει και τις δύο δυνατότητες προσβολής του: την προσβολή του οντολογικού στοιχείου (:έγκλημα φθοράς) και την προσβολή του δεοντολογικού στοιχείου (:εγκλήματα αφαίρεσης και ιδιοποίησης χωρίς προσβολή της υλικής υπόστασης του πράγματος).

Η εξουσία διάθεσης του πράγματος, αυτή καθαυτή, η οποία από έγκριτους θεωρητικούς επισημαίνεται ως η ουσία της έννοιας της «ιδιοκτησίας» και της προστατευτικής λειτουργίας της⁸, ή και η κατοχή καθαυτή⁹, είναι τελικά δευτερεύοντα αξιολογικά μεγέθη, που απορρέουν ευθέως από την δεοντολογική πτυχή της ιδιοκτησίας, αποτελώντας την άμεση συνέπεια της ύπαρξης του οντολογικού υποβάθρου της. Τελικά, η ιδιοκτησία είναι, με απλά λόγια, **το «πράγμα που ανήκει, σύμφωνα με τους ορισμούς του νόμου, στην κυριότητα κάποιου προσώπου (φυσικού ή νομικού)»**, δηλαδή το υλικό αντικείμενο της κυριότητας.

Η ιδιοκτησία συνιστά ατομικό, μη προσωποπαγές, έννομο αγαθό, οπότε φορέας του μπορεί να είναι είτε φυσικό είτε νομικό πρόσωπο, είτε ακόμη και το κράτος, χωρίς τούτο να μεταβάλλει την παραδοσιακή φύση του ως ατομικού αγαθού.

1.2. Σχέση του εννόμου αγαθού «ιδιοκτησία» με το έννομο αγαθό «περιουσία»

Ομόρροπα με την προστασία της ιδιοκτησίας και σε κοινωνικές δράσεις συναφείς ή και αλληλοκαλυπτόμενες, αναπτύσσεται και η θεσμική οχύρωση και προστασία του

ιδίου, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, όπ.π., 11 επ.

8. *Μανωλεδάκης/Μπιτζιλέκης, Εγκλήματα κατά της Ιδιοκτησίας, όπ.π., σελ. 3, αρ. περ. 3, όπου γίνεται δεκτό ότι μόνο το θετικό στοιχείο της κυριότητας, η εξουσία διάθεσης του πράγματος, αποτελεί το καθαυτό περιεχόμενο της ιδιοκτησίας ως προστατευομένου εδώ εννόμου αγαθού, μόνο η άμεση δηλαδή σχέση του κυρίου προς το πράγμα. Αντίθετα, η αποθετική εξουσία του κυρίου επάνω στο πράγμα, η οποία ασκείται με ένδικα βοηθήματα, μόνο ως στοιχείο της περιουσίας θα μπορούσε να προστατευθεί ποινικά. Αντίθετα, Μυλωνόπουλος, όπ.π., σελ. 2, ο οποίος δέχεται ότι κατά κανόνα προστατεύεται μια μόνο πλευρά της κυριότητας, η εξουσία διάθεσης του πράγματος, όμως ορθό είναι ότι το προστατευόμενο έννομο αγαθό των διατάξεων που προβλέπουν τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας είναι η κυριότητα εν γένει και όχι μια πλευρά αυτής. πρβλ. Σπινέλλη, Ποινικό Δίκαιο. ΕιδΜέρος, όπ.π., σελ. 5, αρ.περ.6, σύμφωνα με τον οποίο «τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας δεν θίγουν το δικαίωμα της κυριότητας, δηλαδή την εξουσία που παρέχει το Δίκαιο (μόνο κατ'εξαίρεση μπορεί αυτή να απολεσθεί μετά από υπεξαίρεση, λχ με την ειδοποιία, 1061 ΑΚ, ή αν πωληθεί το πράγμα σε καλόπιστο τρίτο, 1036 ΑΚ). Μεταβάλλουν όμως ή αλλοιώνουν την «οντολογική πλευρά του έννομου αγαθού», δηλαδή αίρουν διαρκώς ή πρόσκαιρα ή μειώνουν τη δυνατότητα εξουσίσεως. Συγχρόνως όμως αντιστρατεύονται προς την αξιολογική πλευρά του εννόμου αγαθού της ιδιοκτησίας (και μόνο με την έννοια αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι «προσβάλλουν» το δικαίωμα της κυριότητας)».*

9. *Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο. ΕιδΜέρος, όπ.π., σελ. 2 και 26, σύμφωνα με τον οποίο η κατοχή προστατεύεται ανεξάρτητα από την κυριότητα και αποτελεί αντικείμενο προστασίας της διάταξης του άρθρου 372 ΠΚ μαζί με την κυριότητα.*

εννόμου αγαθού της «περιουσίας», που όμως έχει, σε τυπικό τουλάχιστον καταρχήν επίπεδο, και μια δεδομένη αξιολογική και τυπολογική αυτοτέλεια.

Η διακεκριμένη κατανόηση και προστασία της «ιδιοκτησίας» από την «περιουσία» έχει πάντως προφανή ιστορική εξήγηση, αφού η ιδιοκτησία επί πραγμάτων ανάγεται σε πολύ πιο απλές μορφές οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης, από ό,τι προϋποθέτει η οικονομική θεώρηση της «περιουσίας». Γι' αυτό άλλωστε ιστορικά, σε περιόδους δηλαδή εμπράγματος κυρίως οικονομίας, πρώτα θεσπίστηκαν ποινικές κυρώσεις κατά της ιδιοκτησίας και πολύ πρόσφατα, με την εξέλιξη της οικονομίας σε πιο σύνθετες λειτουργίες, ενόψει και της επεξεργασίας της ρύθμισης δικαιωμάτων επί αϋλων αγαθών και της σχετικής προστασίας τους, εμπεδώθηκε η ανάγκη για την προστασία ευρύτερων οικονομικών μεγεθών και θεσπίστηκαν πλέον, διακριτά από τα προηγούμενα, και εγκλήματα κατά της περιουσίας.

Ως «περιουσία»¹⁰ λοιπόν νοείται σήμερα -στο σύνολο των περιουσιακών εγκλημάτων- η αντικειμενική συναλλακτική αξία των υλικών και άυλων αγαθών (: δικαιωμάτων), που είναι αποτιμητά σε χρήμα και ανήκουν σε συγκεκριμένο πρόσωπο, όταν από τα δικαιώματά του αφαιρεθούν οι υποχρεώσεις του¹¹. Η «περιουσία», δηλαδή, είναι σαφώς ένα πιο λογιστικοποιημένο μέγεθος, σε σχέση με την ιδιοκτησία, η προσβολή της οποίας αποτυπώνεται σε ένα οικονομικό μέγεθος που αποδίδει την περιουσιακή ζημία του φορέα της. Η περιουσιακή ζημία, αντίθετα, δεν απαιτείται ως διαπιστωμένο μέγεθος για την κατάφαση προσβολής της ιδιοκτησίας, η οποία μπορεί να υπάρξει

10. Για την εννοιολογική της κατάσταση και τις ποικίλες θεωρητικές προτάσεις για την κατανόησή της βλ. Αποστολίδου, Απάτη. Η πλάνη ως αποτέλεσμα της πράξης εξαπάτησης και η περιουσιακή διάθεση στο έγκλημα της απάτης, 2000, καθώς επίσης και τα ιδιαίτερα επεξεργασμένα και τεκμηριωμένα ερμηνευτικά έργα των Μυλωνόπουλου, ό.π., σελ. 339 επ. και Παπαδαμάκη, Τα περιουσιακά εγκλήματα, 2^η έκδοση, 2016, σελ. 6 επ., 22 επ.

11. Ως προς την έννοια της περιουσίας, ως εννόμου αγαθού που προστατεύεται από τις ποινικές διατάξεις, έχουν διατυπωθεί τόσο στη γερμανική θεωρία, όσο και στην ελληνική, διάφορες απόψεις. Απ' αυτές διακρίνονται α) η νομική θεωρία περί περιουσίας, η οποία υποστηριζόταν παλιότερα και κατά την οποία περιουσία αποτελεί το άθροισμα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ενός προσώπου, που αναγνωρίζονται από το δίκαιο, ανεξάρτητα από την οικονομική τους αξία, στο οποίο δεν εντάσσονται απλές απαιτήσεις ή πραγματικές καταστάσεις που δεν αναγνωρίζει το δίκαιο. Κεντρική έννοια της εν λόγω θεωρίας αποτελεί το δικαίωμα, όπως αυτό ορίζεται από τους κανόνες του αστικού δικαίου, αδιαφόρως του εάν αυτό εκφράζει οικονομική αξία, β) η οικονομική θεωρία, σύμφωνα με την οποία περιουσία είναι το σύνολο των δεκτικών χρηματικής αποτίμησης σχέσεων ή αγαθών ή δικαιωμάτων ενός προσώπου, αφού αφαιρεθούν απ' αυτό οι υποχρεώσεις του. Σύμφωνα με την εν λόγω θεωρία, η οποία είναι κρατούσα στη Γερμανία και η μάλλον κρατούσα και στην Ελλάδα, για την προστασία της περιουσίας δεν ασκεί επιρροή ο νόμιμος ή μη τρόπος απόκτησης των αγαθών, που τη συναπαρτίζουν, αρκεί αυτά να έχουν οικονομική αξία. Και γ) οι νομικο-οικονομικές θεωρίες, οι οποίες δέχονται, στις διάφορες αποχρώσεις τους, ότι στην έννοια της περιουσίας ανήκουν όλες οι οικονομικές αξίες που προστατεύονται ή επιδοκιμάζονται ή τουλάχιστον δεν αποδοκιμάζονται από την έννομη τάξη. Η ένταξη δηλαδή κάποιου περιουσιακού αγαθού στην προστατευόμενη περιουσία θα πρέπει να γίνεται στον βαθμό που η έννομη τάξη το αξιολογεί θετικά, έτσι ώστε να δικαιολογεί την ποινική προστασία του, εφόσον δεν το αποδοκιμάζει ρητά. Για τις θεωρίες αυτές και τις παραλλαγές αυτών που υποστηρίχθηκαν στη γερμανική και ελληνική επιστήμη και νομολογία βλ. Αποστολίδου, Απάτη, ό.π., σελ. 77 επ, Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο.Ειδ.Μέρος, ό.π., σελ.339 επ.

Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας

και με περιουσιακό όφελος του φορέα της (πχ επί αρνήσεως του κυρίου να πωλήσει το πράγμα που του ανήκει κατά κυριότητα, η αφαίρεση αυτού από τον δράστη με παράδοση ταυτόχρονα ποσού διπλάσιου από την πραγματική ανταλλακτική αξία του, συνιστά προσβολή της ιδιοκτησίας). Οι δύο αυτές έννοιες δεν είναι άσχετες μεταξύ τους, αφού οντολογικά η «περιουσία» απαρτίζεται και από τα υλικά αντικείμενα (: πράγματα), εφόσον όμως έχουν σε κάθε περίπτωση οικονομική αξία, δυνάμενη πάντοτε να αποτιμηθεί σε χρήμα, ενώ η «ιδιοκτησία» μόνον από αυτά καθαυτά τα υλικά αντικείμενα, ανεξαρτήτως οικονομικής αξίας.

Συνακόλουθα, οι δύο έννοιες, η «περιουσία» και η «ιδιοκτησία», είναι εν μέρει τεμνόμενες (: επαλλάσσουσες)¹² και όχι υπάλληλες έννοιες, αφού υπάρχουν υλικά πράγματα χωρίς οικονομική αξία, που αποτελούν όμως αντικείμενο ιδιοκτησίας (πχ μια επιστολή αγαπημένου προσώπου χωρίς οικονομική παρά μόνο συναισθηματική αξία), χωρίς φυσικά να συμβάλλουν στη διαμόρφωση της περιουσίας κάποιου, εφόσον στερούνται οικονομικής αξίας. Όπως φυσικά υπάρχουν και ποικίλα οικονομικά μεγέθη με αξία, που συμπροσδιορίζουν την «περιουσία» (πχ. δικαιώματα, απαιτήσεις, αξιώσεις, πελατεία κλπ.), που δεν ενυλώνονται όμως σε συγκεκριμένο πράγμα (: υλικό φορέα), οπότε δεν αποτελούν «ιδιοκτησία». Γι' αυτό και η σχέση των δύο εννόμων αγαθών είναι σχέση εν μέρει αλληλοκάλυψης, αλλά με προφανή αξιολογική αυτοτέλεια, που δικαιολογεί και την ξεχωριστή ομαδοποίηση των διακριτών εγκληματικών προσβολών τους στο ευρύτερο κεφάλαιο των εγκλημάτων κατά των περιουσιακών αγαθών.

1.3. Η Συνταγματική διάσταση της ιδιοκτησίας

[Θεσμική κατοχύρωση, συνταγματικοί περιορισμοί- το «παράνομο» της ιδιοποίησης ως ασφαλιστική δικλείδα για τη λειτουργία των θεσπισμένων περιορισμών της ιδιοκτησίας σε βάρος της ποινικής προστασίας της].

Η προστασία της ιδιοκτησίας αποτελεί θεμελιώδες και αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα του ατόμου και τελεί υπό την εγγύηση του Συντάγματος και της ΕΣΔΑ. Η προστασία της ιδιοκτησίας βρίσκει το έρεισμά της στη συνταγματική διάταξη του άρθρου 17, όπου ορίζεται ότι «η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του κράτους, τα δικαιώματα όμως που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται εις βάρος του γενικού συμφέροντος», συνδυάζοντας ατομικό δικαίωμα και θεσμική εγγύηση.

Το ατομικό δικαίωμα της ιδιοκτησίας έγκειται στην ελευθερία του ατόμου να απολαμβάνει, να χρησιμοποιεί και να διαθέτει την ιδιοκτησία του. Στην έννοια, δε, αυτής περιλαμβάνονται τα δικαιώματα διατήρησης, χρήσης και κάρπωσης, μετακίνησης, διάθεσης, συντήρησης, μετατροπής και απόκτησής της. Σε αντίθεση με την υποκειμενική ενέργεια του ατομικού δικαιώματος της ιδιοκτησίας, η θεσμική εγγύησή της έχει αντικειμενική ενέργεια: σημαίνει ότι η ιδιωτική ιδιοκτησία ως θεσμός είναι συνταγματικά διασφαλισμένη. Η εγγύηση αυτή στρέφεται ιδίως προς το νομοθέτη και τον υποχρεώνει να θεσπίσει ένα πυρήνα κανόνων δικαίου που καθιστούν δυνατή την ύπαρξη, λει-

12. Βλ. Μανωλεδάκης/Μπιτζιλέκης, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, όπ.π., σελ.7, αρ.περ.8.

τουργικότητα και ιδιωτική ωφελιμότητα της ιδιοκτησίας. Το γεγονός, λοιπόν, ότι η ιδιοκτησία τελεί υπό την εγγύηση του κράτους σημαίνει ότι προστατεύεται συνταγματικά ως θεσμός¹³ και οι διατάξεις που την προσβάλλουν πρέπει να ερμηνεύονται στενά και, περαιτέρω, ότι ο πολίτης διαθέτει το ατομικό δικαίωμα να αξιώσει από τα όργανα της κρατικής εξουσίας την προστασία και περιφρούρηση της ιδιοκτησίας του και με θετικές ενέργειες. Συγκεκριμένα, η ιδιωτική ιδιοκτησία δε μπορεί στο σύνολό της ή κατά το κύριο μέρος της να μετατραπεί σε δημόσια. Η κρατικοποίηση ή αναγκαστική απαλλοτρίωση επιτρέπονται μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, υπό τους προβλεπόμενους από το Σύνταγμα και τους νόμους όρους. Επιπλέον, οι κοινωνικοί περιορισμοί δεν μπορούν να ενισχυθούν σε τέτοιο βαθμό ώστε να αποδυναμώνουν την ιδιωτική ιδιοκτησία εν γένει. Το Σύνταγμα δεν προχωρεί στη γενική «κοινωνικοποίηση» της ιδιοκτησίας.

Στον αντίποδα αυτής, η έννοια της «περιουσίας», κατά το ΕΔΔΑ, έχει αυτόνομο περιεχόμενο ανεξάρτητο από αυτό που προσδίδει στην έννοια η εθνική νομοθεσία¹⁴. Η προστασία της ιδιοκτησίας κατά το άρθρο 1 του ΠΠΠ της ΕΣΔΑ, με τη συγκεκριμένη μορφή που της προσδίδει η ήδη πλούσια σχετική νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, δίνει μια νέα διάσταση στην προστασία της ιδιοκτησίας και κατά το ελληνικό συνταγματικό δίκαιο. Υπό την επίδραση της νομολογίας του ΕΔΔΑ και στο πλαίσιο της ερμηνείας του άρθρου 1 του ΠΠΠ της ΕΣΔΑ, κρίθηκε ότι στην έννοια της ιδιοκτησίας περιλαμβάνονται *εμπράγματα δικαιώματα, δικαιώματα περιουσιακής φύσης που αναγνωρίζονται από το ιδιωτικό δίκαιο, επομένως και τα ενοχικά δικαιώματα και γενικότερα κάθε δικαίωμα οικονομικού περιεχομένου*¹⁵. Υιοθετείται, συνεπώς, μια ευρύτατη έννοια της ιδιοκτησίας¹⁶, η οποία περιλαμβάνει κάθε

13. Βλ. Χρυσόγονου Κ- Βλαχόπουλου Σπ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 4^η έκδοση, 2017, σελ. 399 επ.

14. Βλ. απόφαση ΕΔΔΑ της 9.1.2007, 224. Επίσης, την ΣτΕ 619/2012 Α' Τμήμα απόφαση, όπου το Δικαστήριο αναγνωρίζει την περιουσία κατ' άρθρο 1 ΠΠΠ της ΕΣΔΑ, ως αυτόνομη έννοια. Το ΣτΕ, εφαρμόζει άμεσα τη διάταξη του άρθρου 1 ΠΠΠ της ΕΣΔΑ, προκειμένου να οριοθετήσει τα δικαιώματα που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του. Υιοθετώντας τη διασταλτική ερμηνεία που το ΕΔΔΑ έχει προσδώσει στην εν λόγω διάταξη, το ΣτΕ σε σειρά αποφάσεων του αναγνώρισε ότι, στην έννοια της ιδιοκτησίας περιλαμβάνονται όχι μόνο τα εμπράγματα δικαιώματα αλλά και όλα τα δικαιώματα «περιουσιακής φύσεως» καθώς και τα κεκτημένα οικονομικά συμφέροντα (βλ. ΣτΕ 2031/2009, 2032/2009, 730/2010 δημοσιευμένες στον Τράπεζα Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ). Βλ. επίσης Δαγτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα, Β', Αθήνα 1991, σελ. 899, 904.

15. Επομένως, στην έννοια της ιδιοκτησίας ανήκουν όχι μόνο τα επί της μετοχής, αλλά και τα εκ της μετοχής δικαιώματα, καθώς και τα δικαιώματα της πνευματικής, βιομηχανικής ή εμπορικής ιδιοκτησίας, όλα δηλαδή τα οικονομικώς αποτιμητά δικαιώματα.

16. Βλ. ΟλΣτΕ 3368/2015, σύμφωνα με την οποία, με τη διάταξη άρθρο 1 ΠΠΠ της ΕΣΔΑ κατοχυρώνεται δικαίωμα του προσώπου στην περιουσία του, που περιλαμβάνει όχι μόνο τα εμπράγματα αλλά όλα τα περιουσιακής φύσεως δικαιώματα, καθώς και τα νομίμως κεκτημένα οικονομικά συμφέροντα. Συνεπώς, προστατεύονται και τα δικαιώματα, ενοχικής φύσεως (απαιτήσεις), είτε έχουν αναγνωρισθεί με δικαστική ή διαιτητική απόφαση, είτε έχουν απλώς γεννηθεί κατά το εθνικό δίκαιο, εφόσον υπάρχει νόμιμη προσδοκία με βάση το ισχύον κατά το χρόνο της προσφυγής στο δικαστήριο νομοθετικό καθεστώς ότι μπορούν να ικανοποιηθούν δικαστικώς (βλ. ΣτΕ 2032/2009). Εξ άλλου, δεν συνιστά «περιουσία» που προστατεύεται από την ανωτέρω διάταξη κάθε απαίτηση, η ικανοποίηση της οποίας επιδιώκεται δικαστικώς, αλλά μόνο εφόσον η εν λό-

Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας

ιδιωτικό δικαίωμα το οποίο έχει οικονομικό περιεχόμενο¹⁷. Στο πλαίσιο, λοιπόν, της συνταγματικής κατοχύρωσής της, η ιδιοκτησία κατά κύριο λόγο συνδεδεμένη με το δικαίωμα κυριότητας απολαύει συνταγματικής προστασίας με την τάση διεύρυνσης αυτής και σε περιουσιακά δικαιώματα, με άμεση εφαρμογή των υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεων της ΕΣΔΑ και του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου αυτής (ά.28 παρ.1 Σ).

Για λόγους, ωστόσο, που ανάγονται στο «γενικό συμφέρον» καθίσταται θεμιτή η επιβολή αυξημένων, σε σχέση με τα άλλα συνταγματικά δικαιώματα, περιορισμών στην άσκηση του δικαιώματος της ιδιοκτησίας. Οι περιορισμοί αυτοί, που συνίστανται κυρίως στη σχετικοποίηση της αποκλειστικής χρήσης ή της απόλυτης κάρπωσης της ιδιοκτησίας, δεν μπορούν να φτάνουν μέχρι την εξαφάνιση ή την αδρανοποίηση της ιδιοκτησίας σε σχέση με τον προορισμό της, παρά μόνο με την καταβολή «πλήρους αποζημιώσεως»¹⁸. Τη σύγκρουση, συνακόλουθα, μεταξύ του ιδιωτικού δικαιώματος της ιδιοκτησίας και του δημοσίου συμφέροντος λύνει το Σύνταγμα με τον θεμελιώδη συμβιβασμό της υπεροχής του δημόσιου συμφέροντος και την πλήρη αποζημίωση του ιδιοκτήτη (άρθρο 17 παρ. 4). Εξουσιοδοτείται έτσι ο κοινός νομοθέτης ή η κανονιστικώς δρώσα διοίκηση να θεσπίζει ειδικότερους σχετικούς περιορισμούς, ώστε η άσκηση των δικαιωμάτων από την ιδιοκτησία να μην προσκρούει στο δημόσιο συμφέρον, αρκεί να τηρείται η αρχή της ισότητας, να μη θίγεται η αρχή της αναλογικότητας και εν πάση περιπτώσει να μη θίγεται στον πυρήνα του το θεμελιώδες δικαίωμα της ιδιοκτησίας¹⁹.

γω απαίτηση ευρίσκω επαρκές έρεισμα στο εθνικό δίκαιο, όπως συμβαίνει όταν υφίσταται πάγια νομολογία των εθνικών δικαστηρίων που επιβεβαιώνει την ύπαρξή της. Κατά την έννοια των ίδιων ως άνω διατάξεων, ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο μπορεί να στερηθεί της περιουσίας του, μέσω της θεσπίσεως κανόνων δικαίου με αναδρομική ισχύ, που μπορεί να καταλαμβάνουν και εκκρεμείς δίκες, μόνο για λόγους γενικότερου δημοσίου συμφέροντος και εφόσον δεν παραβιάζεται η αρχή της αναλογικότητας.

17. Ήδη τείνει να επικρατήσει γενικώς στη νομολογία και στη θεωρία, ότι τα *ενοχικής φύσεως* γενικώς δικαιώματα απολαύουν τουλάχιστον της προστασίας που απονέμεται με την υπερνομοθετικής ισχύος (άρθρ. 28 του Συντάγματος και Ν.Δ. 53/1974 ΦΕΚ Α' 256) διάταξη του άρθρου 1 του πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α.), όπου ορίζεται (§ 1) ότι *κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο δικαιούται σεβασμού της «περιουσίας» του και ότι ουδείς δύναται να στερηθεί της «ιδιοκτησίας» του, παρά για λόγους δημοσίας ωφέλειας και υπό τους προβλεπόμενους, από το νόμο και τις γενικές αρχές του διοικητικού δικαίου, όρους και περαιτέρω* (§ 2) παρέχεται η δυνατότητα να τεθούν με νόμο περιορισμοί. Με την ΟΛΑΠ 40/1998 απονέμεται, βάσει της αμέσως ανωτέρω διάταξης της ΕΣΔΑ και με ευρεία ερμηνεία του όρου «περιουσία» υπερνομοθετική αλλά όχι συνταγματική προστασία στα ενοχικής φύσεως δικαιώματα γενικώς, νοούμενα και αυτά ευρέως (βλ. ενδεικτ. Βελ. *Καράκωστα*, σε «Συνήγορο» 1999 τεύχος 12, σελ. 23 επ., Γ. Κασιμάτη, ΝοΒ 1999, σελ. 705 επ., και Θ. Μέλφου, Το.Σ. 2001 σελ. 87 επομ.).

18. Η *επίταξη*, που συνίσταται στην αφαίρεση της χρήσης και κάρπωσης κινητών ή ακινήτων ή και στην αφαίρεση της κυριότητας κινητών πραγμάτων, αποτελεί κι αυτή στέρηση της ιδιοκτησίας, άρα απαλλοτρίωση. Σύμφωνα με το άρθρο 18 παρ.3 Σ, η ρύθμιση των επίταξεων κατά παρέκκλιση από τους γενικούς κανόνες τους σχετικούς με την απαλλοτρίωση είναι δυνατή υπό δύο προϋποθέσεις: α) να υπάρχει ειδικός νόμος και β) να επιβάλλεται η επίταξη είτε για την αντιμετώπιση των αναγκών των ενόπλων δυνάμεων σε περίπτωση πολέμου ή επιστρατεύσεως είτε για τη θεραπεία άμεσης κοινωνικής ανάγκης που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη ή υγεία (βλ. ΣτΕ 1063/1998 (Δ' Τμ.))

19. Μόνο, δε, στο βαθμό που συντρέχει η ρητή, σαφής και προβλέψιμη επιβολή του περιο-